

RITO GRECO I RITO LATINO – OPAŽANJA O PROBLEMATICI NASILNIH OTMICA DJEVOJAKA IZ ŽENIDBENIH SPISA NINSKE BISKUPIJE (17. – 18. ST.)

Zdenko Dundović

UDK: (343.549-055.25+343.541)2-772(497.581.1Nin)*16/17*
27-722.54:343.549-055.25
271.4:343.549-055.25

Teološko-katehetski odjel Sveučilišta u Zadru
zdundovic@unizd.hr

<https://doi.org/10.34075/cs.57.1.2>
Izvorni znanstveni rad
Rad zaprimljen 7/2021.

Sažetak

U radu se na temelju arhivskih izvornika o ženidbenim slučajevima na prostoru Ninske biskupije u 17. i 18. stoljeću razmatra problematika otmica djevojaka radi sklapanja ženidbe. Naglasak je stavljen na komparativnu analizu odnosa svećenika grčkog i latinskog obreda prema otmicama i sklapanju braka u razmatranom razdoblju te suradnji ninskih biskupa i mletačkih državnih vlasti oko suzbijanja te, po crkvenim i državnim propisima, neuredne prakse među stanovništvom Ninske biskupije. Kroz optiku ninskoga crkvenoga suda u radu se nastoji pokazati da su ninski biskupi, unatoč mnogim kontroverzama oko položaje žene u razmatranom razdoblju, na određeni način štitili integritet otetih djevojaka, a sudske presude u slučajevima nasilnih otmica bitno su utjecale na njihove daljnje sudbine.

Ključne riječi: Ninska biskupija, nasilna otmica, brak, svećenstvo grčkog obreda, ninski biskup, mletačka vlast, 17. i 18. stoljeće.

UVOD

Problematika nasilnih otmica djevojaka radi sklapanja braka u hrvatskoj je historiografiji dobro poznata, osobito za područje Istre. Mnogobrojni radovi Marije Mogorović Crljenko o toj temi otvorili su put daljnjim istraživanjima problematike, osobito s obzirom na arhivske izvornike pohranjene u nadbiskupijskim i biskupijskim arhivima u Hrvatskoj.¹ Objavljena istraživanja bila su poti-

¹ Znanstveni interes autorice o institutu braka puno je širi od zadane teme. Ovdje se navode njezini radovi vezani za pitanje otmica radi sklapanja braka: Marija

caj za proučavanje problematike, što je rezultiralo ovim skromnim prilogom,² iako su prve vijesti o otmicama radi sklapanja braka na području Ninske biskupije zabilježene u radovima drugih autora.³ Za razliku od istarskoga područja, na kojemu je u razmatranome razdoblju zabilježen manji priljev stanovništva grčkog obreda,⁴ na području Dalmacije, osobito na prostoru Ninske i Skradinske biskupije, zabilježen je veći priljev stanovništva i svećenstva grčkog obreda.⁵ Konfesionalna diferencijacija stanovništva na prostoru Ninske biskupije, kao i činjenica da je veći dio biskupije u razmatranom razdoblju bio pod osmanskom upravom, bitno su odredili običajno pravo i crkvenu praksu o pitanjima braka i bračnoga života.

U tom kontekstu, u radu se nastoji prikazati odnos dijela svećenstva grčkog obreda prema nasilnim otmicama i sklapanju braka na temelju istraženih procesa u spisima ženidbenih slučajeva Ninske biskupije, odnosno na temelju arhivskoga gradiva koje je sačuvano u ženidbenim spisima i spisima ordinarijata. Arhivsko gradivo sačuvano je fragmentarno, s obzirom na to da je Arhiv Nin-

Mogorović Crljenko, Utjecaj Tridentskog koncila na bračna pitanja. Poseban osvrt na Istru, *Tridentska baština. Katolička obnova i konfesionalizacija u hrvatskim zemljama* (ur. Romana Horvat), Matica Hrvatska – Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu – Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu, Zagreb, 2016., 461-476; M. Mogorović Crljenko, The Abduction of Women for Marriage: Istria at the Beginning of the Seventeenth Century, *Acta Histriae*, 22 (2014.) 3, 617-632; M. Mogorović Crljenko, Utjecaj crkvenih normi na bračni život (Istra od kraja 15. do sredine 17. stoljeća), *Povijesni prilozi*, 33 (2014.) 47, 7-34; M. Mogorović Crljenko, Sloboda pri izboru bračnog partnera (Istra, 15. – 17. st.), *Tabula: časopis Filozofskog fakulteta u Puli*, 12 (2014.), 183-192; M. Mogorović Crljenko, *Druga strana braka: nasilje i ilegitalnost u (izvan)bračnim vezama na području Porečke biskupije u prvoj polovici 17. stoljeća*, Srednja Europa, Zagreb, 2012.; M. Mogorović Crljenko, Biskupi i svećenici – posrednici u bračnim sporovima (područje Istre od kraja 15. do sredine 17. st.), *Acta Histriae*, 17 (2009.) 1-2, 197-208; M. Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet istarskih žena: položaj i uloga žene u istarskim komunalnim društvima: primjer Novigrada u 15. i 16. stoljeću*, Srednja Europa, Zagreb, 2006.

² Zdenko Dundović – Klara Čavar, Povijesno-pravni kontekst otmice, silovanja i prisilne ženidbe na području Ninske biskupije u 18. stoljeću – primjer Agate Zubčić iz Poličnika, *Povijesni prilozi*, 58 (2020.), 45-72.

³ Grozdana Franov Živković, Glagoljske moralno-kazuističke odredbe ninskih biskupa, 17. i 18. st., *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 57 (2015.), 187-201.

⁴ Usp. Alojz Štoković, Osnivanje grčko-pravoslavne parohije sv. Spiridona u Peroju 1784. (Prilog promišljanju povijesti pravoslavlja u Istri), *Problemi sjevernog Jadrana*, 11 (2012.), 21-37.

⁵ Vidi: Saša Mrduljaš, Brojčani i teritorijalni suodnos Hrvata i Srba u Dalmaciji prije suvremenih migracija, *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 18 (2015.) 35, 47-73.

ske biskupije stradao zbog učestalih mletačko-osmanskih ratova u 17. i 18. stoljeću, ali je relativno visok uzorak istraženih procesa u kojima su akteri bili svećenici grčkog obreda dovoljan za primarne projekcije o razmatranoj problematici. Analiza dostupnoga arhivskoga gradiva poslužila je za komparaciju odnosa svećenstva grčkog i latinskog obreda prema otmicama djevojaka radi sklapanja braka na prostoru Ninske biskupije, napose s motrišta ninskih biskupa, koji su u razmatranome razdoblju bili nositelji crkvene jurisdikcije nad svećenstvom obaju konfesionalnih polova.

1. ODNOS SVEĆENSTVA GRČKOG OBREDA PREMA OTMICAMA I SKLAPANJU BRAKA U RAZMATRANOM RAZDOBLJU

Svećenstvo i vjernici grčkog obreda na području Ninske biskupije u 17. i 18. stoljeću potpadali su pod jurisdikciju ninskoga biskupa. U prvoj polovini 18. stoljeća zabilježena su naselja u kojima su prebivali kršćani grčkog obreda, naznačena su imena svećenika grčkog obreda, pojedine opaske o njihovoj poslušnosti i imena biskupa, odnosno vikara koji su im izdali dekrete o upravljanju vjericima grčkog obreda (Tablica 1).⁶ Popis je nastao u sklopu odredbe tadašnjega ninskoga biskupa Ivana Federika Orsinija Rose (1738. – 1743.)⁷ svemu svećenstvu Ninske biskupije (*si del Rito Nostro Latino come anco quelli del Rito Serviano*) da su u roku od mjesec dana dužni doći pred biskupa i njegove egzaminatore te prezentirati izvješće o svom upravljanju, položiti ispovijed vjere i primiti nove dekrete i potvrde za svoje službe iz ruku ninskoga biskupa, pod prijetnjom kazne lišavanja pastoralne službe i drugih zakonski predviđenih kazni.⁸ Ninski biskupi imali su poteškoća osobito u vrijeme kada su trebali vizitirati župe i svećenstvo grčkog obreda, kao i prigodom dodjele dekreta, jer su *svećenici grčkog obreda prihvaćali dušobrižništva bez dopuštenja i odobrenja latinskih prelata*, zbog čega su ninski biskupi prosvjedovali kod generalnih providura jer *podanici rođeni na osmanskom teritoriju upravljaju župama protivno javnim odredbama volje suverena* (mletačke vlasti, op. a.). Zabilježeno

⁶ HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata* (1728. – 1742.), kut. 9, fasc. 3/1, *Nota delle Ville Greche delle Giurisdittione, e Diocese di Nona*.

⁷ Vidi: Lovorka Čoralić, Prilozi za upoznavanje života ninskih biskupa Ivana Federika Orsinija Rose (1738. – 1743.) i Ivana Krstitelja Giurilea (1771. – 1789.), *Croatica Christiana periodica*, 17 (1993.) 31, 137-145.

⁸ HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata* (1728. – 1742.), kut. 9, fasc. 3/1, okružnica od 19. rujna 1741. godine.

je da nije dopušteno postaviti za dušobrižnike ili kapelane svećenike grčkog obreda, koji su rođeni izvan prostora mletačkoga dominija, a osobito onih koji su rođeni na osmanskome području, bez dopuštenja državnih vlasti i latinskoga biskupa.⁹ Unatoč opomenama generalnoga providura dio svećenstva grčkog obreda preuzimao je i dalje upravljanje župama bez potrebnih državnih i crkvenih dopuštenja,¹⁰ zbog čega je ninski biskup neke od njih suspendirao.¹¹ Razvidno je i razumljivo da je među svećenstvom grčkog obreda bilo otpora prema latinskome biskupu, ali, kako je vidljivo i iz priložene tablice, najveći broj svećenika ipak je iskazivao poslušnost ninskim biskupima, odnosno vikarima u slučajevima sedesvakancije. Naravno, tomu je znatno pridonijela podrška mletačkih vlasti, osobito generalnih providura, koji su prijestupnicima također prijetili kaznama. Uz to, u dopisima ninskih biskupa i generalnih providura prisutna je diferencijacija u kategorizaciji svećenstva, pa su tako u arhivskim spisima zabilježeni *svećenici grčkog obreda (religiosi del Rito Greco)* i *svećenici grčko-srpskoga obreda (religiosi del Rito Greco Seruiano)*.¹² Prvi pojam učestalije se bilježi u izvornicima 17. stoljeća, te se vjerojatno odnosi na svećenstvo koje je prihvatilo uniju s Katoličkom Crkvom, dok se drugi pojam javlja u prvoj polovini 18. stoljeća, kada su sve glasnjiji zahtjevi za postavljanjem biskupa grčkog obreda za Dalmaciju te se vjerojatno odnosi na svećenstvo koje se protivilo uniji, a koje dalmatinski biskupi u to vrijeme označavaju pojmom *shizmatici* (odijeljeni).¹³ Nužno je naglasiti da su na prostoru Ninske biskupije svećenici i vjernici grčkog obreda slobodno ispovijedali vjeru, štoviše arhivski izvornici svjedoče da su se ninski biskupi zalagali pred mletačkim vlastima za izgradnju crkava *del rito greco* za potrebe svete službe.¹⁴ U pojedinim katoličkim crkvama, osobito u

⁹ HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1728. – 1742.)*, kut. 9, fasc. 2/1 (Fonda), dopis od 4. rujna 1735.

¹⁰ HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1728. – 1742.)*, kut. 9, fasc. 4/1 (Fonda, neuvezani spisi), dopisi generalnoga providura Danielea Dolfina IV. od 16. lipnja do 10. srpnja 1738.

¹¹ Primjerice, 16. srpnja 1738. godine suspendiran je paroh Islama Gligorije Prodanović. HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1728. – 1742.)*, kut. 9, fasc. 4/1 (Fonda, neuvezani spisi), dopis generalnoga providura Danielea Dolfina IV. od 18. srpnja 1738.

¹² HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1728. – 1742.)*, kut. 9, fasc. 2/1 (Fonda), terminacija generalnoga providura Zorzija Grimanija od 16. rujna 1735.

¹³ Povijesni presjek i problematiku oko unije vidi kod: Mile Bogović, *Katolička Crkva i pravoslavlje u Dalmaciji za mletačke vladavine*, Zagreb, 1993., 22–80.

¹⁴ Više je takvih zamolbi ninskih biskupa uočeno u sačuvanom arhivskom gradivu Ninske biskupije. Ovdje se navodi zamolba ninskoga biskupa Antuna Tripkovića

Tablica 1. *Popis naselja na području Ninske biskupije i pod jurisdikcijom ninskoga biskupa iz 18. stoljeća, u kojima su prebivali kršćani grčkog obreda, s naznačenim imenima svećenika grčkog obreda, imenima biskupa/vikara koji su im izdali dekrete o župničkoj službi i opaskama o njihovu vladanju. Izvor: HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, Spisi kurije/ordinarijata (1728. – 1742.), kut. 9, fasc. 3/1, Nota delle Ville Greche delle Giurisdizione, e Diocese di Nona.*

Naselje	Ime svećenika	Ime biskupa/ vikara	Opaska
Islam, Kašić, Tribanj	Silvestar Ljubotina	Vikar Toma Nekić	-
Biljane, Smilčić, Biljane Donje, Nadin, Raštević, Korlat i Kula Atlagić	Nikola Tepša	Vikar Toma Nekić	Bio je obvezan predložiti kapelana.
Benkovac	Simeon Končarević	Bez dekreta	Neposlušan i uzročnik mnogih kontroverzi.
Modrino Selo, Biovičino Selo, Suševci, Marica, Kistanje, Medviša, Nunić, Bilina	Pavao Kovačević; Kapelan Nikola Rončević i jedan kaluđer iz samostana sv. Arhandela	Vikar Toma Nekić	-
Mokro Polje, Radučić	Mario Bidov	Biskup Balbi i dekan	-
Ervenik	Ilija Končarević	Biskup Rossignoli	-
Žegar	Kaluđer Ljubičić	Biskup Leoni	-
Biljane	Mijat Jagodić zvani Kuridža	Bez dekreta	-
Brgud	Svećenik Šaponja	Bez dekreta	-
Dobro Polje, Đevrske	-	-	U diobi sa skradinskim biskupom
Karin	Jovo Končarević	Vikar Toma Nekić	-
Samostan kaluđera u Krupi	-	-	-

naseljima gdje je živjelo stanovništvo obaju obreda, ninski bi biskupi dodijelili svećenicima i puku grčkog obreda jedan oltar za svetu službu.¹⁵ Intencija rada nije ulaziti u raspravu o jurisdikciji latinškoga biskupa nad svećenstvom grčkog obreda.¹⁶ Ona je tada bila tvarna, potpomognuta državnim aparatom i mletačkim zakonodavstvom na području koje je u konfesionalnom smislu smatrano katoličkim prostorom. U fokusu rasprave je stav dijela svećenstva grčkog obreda prema sakramentu braka i otmicama djevojaka u razmatranom razdoblju na području Ninske biskupije, prema istraženim ženidbenim slučajevima u kojima je zabilježeno aktivno sudjelovanje svećenika i vjernika grčkog obreda. U pitanjima otmica, prisilne ženidbe, silovanja i ostalih ženidbenih zapreka, odnosno moralnih neurednosti na području Ninske biskupije ninski biskupi su jednako postupali prema vjernicima i svećenicima, bez obzira na njihov konfesionalni predznak, a temelj njihova djelovanja bile su smjernice Tridentskoga sabora.¹⁷

Dobar dio Like i Banovine bio je u sastavu Ninske biskupije još od srednjega vijeka.¹⁸ Od druge polovine 16. stoljeća počinje u Lici i Krbavi rasti broj stanovnika grčkog obreda. Poznato je da su se Osmanlije služili tim stanovništvom kao prethodnicom svojih pohoda i da su ih naseljavali na opustošene krajeve uz granicu te je ono uživalo određene povlastice.¹⁹ Ta novonastala konfesionalna konstelacija na rubnim područjima Ninske biskupije odrazila se i na pitanje sklapanja braka. Još je u kopiji isprave od 24. siječnja 1591. godine zabilježeno da kršćani (katolici) na području Like i Banovine, pod osmanskom upravom, daju svoje kćeri za udaju kršćanima grčkog obreda, koje kasnije žive prema njihovom obredu, a njihovi svećenici vrše nad njim obred sličan ponovnome kršte-

upućena generalnome providuru za izgradnju crkve grčkog obreda za potrebe vjernika Obrovca, Zatona i Kruševa. HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1754. – 1771.)*, kut. 12, fasc. 1 (1756.), neozn. folija.

¹⁵ Primjerice, jedan takav oltar (*l'altare del rito Greco*) bio je u crkvi u Poličniku u 18. stoljeću. HR-AZDN-17/11, Ninska biskupija, *Razno/Varie*, kut. 4, fasc. 47, neozn. folija.

¹⁶ Opširno o toj problematici vidi u knjizi: M. Bogović, *Katolička Crkva i pravoslavlje u Dalmaciji za mletačke vladavine*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.

¹⁷ Izvrstan prikaz tih smjernica objavila je: M. Mogorović Crljenko, Utjecaj Tridentskog koncila na bračna pitanja, 461-476.

¹⁸ Vidi: Mile Bogović, *Lički dio srednjovjekovne Ninske biskupije. U jedinstvu, slobodi i ljubavi* (prir. Tomo Vukšić), Zadarska nadbiskupija – Dubrovačka biskupija – Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu – Teološko-katehetski institut u Mostaru, Zadar, 2015., 315-331.

¹⁹ Mile BOGOVIĆ, *Lika u njezina Crkva u prošlosti i sadašnjosti*, Gospić, 2014., 48-49.

nju.²⁰ U istraženim procesima – osobito tijekom ispitivanja svjedoka – zabilježena je praksa sklapanja braka koji su izvršili svećenici grčkog obreda *sukladno običajima u vrijeme kada su bili pod osmanskom upravom*, ali nigdje nije naznačeno na što se ti običaji odnose. Analogno tomu za prostoru Bosne i Hercegovine naznačeno je u literaturi da su latinski biskupi proklinjali *povoglnu vincagne kod Turaka olli kod Popova Rischianski* (svećenika grčkog obreda, op. a.), kao i one svećenike koji su silili na nezakonita vjenčanja otmičara i otetih djevojaka.²¹ S obzirom na procese koji su se vodili u kancelariji ninskoga biskupa koncem 17. i početkom 18. stoljeća, a u kojima su obrede izvršili svećenici grčkog obreda, može se pretpostaviti da je bila riječ o sklapanju braka po kućama, uz najšturije obredne formalnosti i prešutno prihvaćanje dogovornih i nasilnih otmica djevojaka. Primjerice, u slučaju nasilne otmice koja se dogodila u Vrani, na području Zadarske nadbiskupije, u kolovozu 1698. godine, svećenik grčkog obreda Marko Končarević je naveo da nije bio upoznat s odredbama *svetih kanona (Sacri Canon)* i obredima Katoličke Crkve pa ih je vjenčao *sukladno običajima prema kojima su se sakramenti dijelili kada je taj prostor bio pod Osmanlijama*.²² Otmicu je izvršio Juraj Taritavić zvani Cetinjanin (*Zetinanin*) *dal rito Greco*, nastanjen u Vrani, na štetu Klare Knežević, sestre Mihovića Kneževića iz Vrane, *del rito Latino*. Juraj je Klaru odveo u Karin (na područje Ninske biskupije). Končarević je pred ninskim biskupijskim sudom odgovarao jer je nezakonito i bez dopuštenja ninskoga biskupa izvršio obred sklapanja braka (*contro le proibitioni ch' hanno i Greci sposar Latine*).²³ Zadarski vikar Petar Ljubavac tražio je od ninskoga biskupa da ispita tu stvar. Ninski biskup poslao je subđakona Tomu Šalinovića u Karin da uruči poziv popu Končareviću.²⁴ Navedeni slučaj svjedočanstvo je o nadležnosti pojedino-

²⁰ *Danno le loro figliuole alli Greci in matrimonio, le quali fanno puoi viver secondo il loro rito, et gli fanno una cerimonia, come se le rebatizassero.* HR-AZDN-17/11, Ninska biskupija, *Razno/Varie*, kut. 1, fasc. 1, br. 5.

²¹ Vesna Čulinović-Konstantinović, Tradicija sklapanja braka otmicom u Bosni i Hercegovini, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Etnologija*, 48-49(1996./1999.) (2000.), 151-152.

²² HR-AZDN-17/2.2, Ninska biskupija, *Ženidbeni slučajevi (1560. – 1817.)*, kut. 1, fasc. 1698.

²³ Končarević je bio u tom mjestu župnik onih grčkog obreda (*Paroco in quel luogo di quelli del rito Greco*). HR-AZDN-17/2.2, Ninska biskupija, *Ženidbeni slučajevi (1560. – 1817.)*, kut. 1, fasc. 1698.

²⁴ U dopisu je stajalo: *Mi Juraj Parkić po milosti Božioi i Svetoga Sidališća rimskoga biskup ninski / Pozivlje se isće se i sviscuie se don Marko Kunčarević iz Karina da u devet dan termina tri parva za parvi, druga tri za drugi, a tri za treći i naizadni termin ima doiti še presentati i očistiti se od pročesa suprotiva jnemu učinena na*

ga crkvenoga suda u postupcima utvrđivanja ženidbenih zapreka i proglašavanja braka ništavnim. Ženidbeni slučajevi rješavali su se ovisno o tome na čijem je području sklopljen brak, odnosno na čije je područje oteta djevojka premještena, a pritom se poštovala nadležnost pojedinih biskupijskih crkvenih sudova. Uz to, iz dopisa zadarskoga vikara jasno se razabire da se izvršenje sklapanja mješovitoga braka od strane svećenika grčkog obreda, bez biskupova znanja i dopuštenja, smatralo neurednim (*disordine*), tim više što je bila riječ o nasilnoj otmici djevojke. Biskup je osobno ispitao Končarevića zna li zbog čega je pozvan u Nin. Končarević nije znao razlog poziva. Nakon što je upitan poznaje li gore navedene, odgovorio je potvrdno, jer su mu oni prišli za vjenčanje. Končarević je posvjedočio da ih je trebao vjenčati svećenik Ivan Maronić, ali su ga kapetani sela Karina odgovorili od toga. Končarević je tvrdio da ih je prvotno odbio jer nisu bili iz njegove župe te ih je uputio na ninskoga biskupa *od kojega su trebali dobiti dopuštenje, s obzirom na to da je on bio nadređen Končareviću*.²⁵ Končarević je rekao da nisu pronašli biskupa u Novigradu pa su se uputili kavaljeru Zaviši Jankoviću s istom zamolbom, koji im je rekao *ako djevojka želi vjenčanje s mladićem, svaki ih svećenik može vjenčati(!)*.²⁶ Iz usta kavaljera Jankovića jasno se razabire da je valjanost braka ovisila o slobodnom pristanku djevojke, ali je nejasna njegova uloga s obzirom na dano dopuštenje za sklapanje braka, nakon čega je svećenik Končarević obavio obred. Upitan zašto ih nije vjenčao paroh župe iz koje je bio mladić (pop Lazar Draković), Končarević je odgovorio da ih nije vjenčao zbog straha od djevojinine rodbine te ih je poslao njemu (djevojinina braća poslala su dva čovjeka da je traže). Nadalje, Končarević je posvjedočio da je zaručnike trebao vjenčati u njegovoj župi svećenik Ivan Maronić. Končarević je naveo kao svjedoke

ime g/ospodina/ vikara zadarskoga zač si prez dopustenia crkvenoga i starisin crkvenih venča Juru Tarikevića iz Vrane staroga zakona sestron Mie Kneževića od istoga mista a od zakona nasega. Grozdana Franov-Živković, Stanje na mletačko-turskoj granici na području Vrane u 17. st. na temelju dokumenata pisanih hrvatskom ćirilicom (bosančicom) i glagoljicom, Braća Vranjani i vransko područje tijekom povijesti (ur. Božo Došen), Ogranak Matice hrvatske u Zadru – Općina Pakoštane, Zadar, 2017., 414, bilj. 5.

²⁵ ... *li o detto che uadino dal Mons.r Vescovo di Nona mio Superiore a domandar la licenza. HR-AZDN-17/2.2, Ninska biskupija, Ženidbeni slučajevi (1560. – 1817.), kut. 1, fasc. 1698.*

²⁶ Kavaljer Zaviša Janković bio je u to vrijeme zapovjednik zadarskih Gornjih kotara. Iako je bio grčkog obreda, Janković je za svog osobnoga kapelana izabrao don Matu Ugarkovića, svećenika latinskog obreda. Svećenicima grčkog obreda naredio je da se pokoravaju latinskim biskupima. Usp. M. Bogović, *Katolička Crkva i pravoslavlje*, 93-94.

rečenome Mitra Lacmanovića, Marka Tišića i Milića Lakića. S obzirom na to da crkveni sud nije mogao pozivati za svjedoke mletačke podanike laike, providur Novigrada Marin Molin odaslao je poziv spomenutom trojcu da se imaju pojaviti u biskupskoj kancelariji u Ninu pod kaznom od deset dukata. Zanimljiv je odabir svjedoka. Lacmanović je bio svjedok na vjenčanju. Sva trojica svjedoka gotovo su identično odgovarali na postavljena pitanja. S obzirom na to da je Končarević ispitan 12. kolovoza 1698. godine, nakon čega je otpušten, a svjedoci su pristupili u biskupsku kancelariju na ispitivanje 17. kolovoza 1698. godine, nameće se pitanje je li bilo upliva na svjedoke, odnosno je li im se sugeriralo kako i što će odgovarati pred biskupom? Lacmanović je na pitanje ima li kakvih spoznaja da je svećenik Ivan Maronić imao dopuštenje za vjenčanje i od koga odgovorio: *od svoga vladike (Vulaticha), kavaljera Zaviše Jankovića i treću od naroda (la terza dal assenso del Popolo)*. Svjedok Milić Lakić naveo je da se svećenik Ivan Maronić bojao svojih nadređenih (*di suoi Superiori che e il Prete Lazaro et altri Superiori*), kako bi izbjegao kaznu, što su potvrdila i ostala dvojica svjedoka.²⁷

Sličan slučaj zabilježen je u Nuniću, 2. lipnja 1707. godine, u vrijeme kanonske vizitacije župe. Jasenija Pupavac je bila kći Vučete i Dese. Rođena je u Bilajskom polju, u selu Kolunić, a nakon očeve smrti živjela je s majkom, koja je umrla u Perušiću. Pristupila je pred ninskoga biskupa Martina Dragolića. Posvjedočila je da je 15 godina bila u braku s Dimitrijem Lapčićem iz Kaknja pokraj Skradina, koji je umro u Varivodama. Nije znala odgovoriti koliko je godina imala kad se udala, samo da su živjeli pod Turcima (osmanskom upravom). Za Dimitrija se udala pod djedovom prisilom, jer ni ona ni njezini roditelji nisu pristajali na sklapanje braka. Navela je da je djed to učinio *zbog straha od Turaka*, jer su Dimitrije i njegov brat prijetili, ako se ne uda za njega, da će dovesti Turke da je ožene na silu. Djed je, prema njenome kazivanju, uvjerio roditelje da će biti prolivena krv, jer su tri ili četiri puta Dimitrije i njegovi dolazili u kuću i prijetili im s Turcima. Upitana je li imala drugih ponuda za sklapanje braka, odgovorila je potvrdno, ali nije pristala na onu Lapčićevu. Upitana o načinu sklapanja braka rekla je da su noću došle tri ili četiri osobe i odvele je iz roditeljskoga doma protiv njene volje, zazivala je djedovu pomoć, ali on zbog straha od Turaka nije učinio ništa. Odvedena je u Dimitrijevu kuću u njegovu selu. Upitana je li iste noći brak sklopljen, odgovorila je da su doveli jednu osobu, nije znala je li bila riječ o svećeniku ili

²⁷ HR-AZDN-17/2.2, Ninska biskupija, *Ženidbeni slučajevi (1560. – 1817.)*, kut. 1, fasc. 1698.

kaluđeru grčkog obreda, koji je izvršio obred *bez njenoga pristanka*.²⁸ Upitana je li to bio kapelan od toga sela, nije znala, ali da je od svoga strica (*mio barba*) čula da nije. Ostala je s Lapčićem četiri godine, u njegovoj kući, često je pobolijevala prve godine, nakon čega je pobjegla majci, ali ju je djed tjerao da se vrati, što ona nije željela niti je s Lapčićem htjela imati ikakvoga dodira, pa je opetovano bježala i skrivala se kod svoga šogora (*cognato*) kako bi izbjegla tjelesni kontakt s Lapčićem. Upitana koliko je vremena prošlo otkako je pobjegla od Lapčića, odgovorila je 11 godina, a primila ju je njezina majka. Lapčić ju je u dva navrata dolazio tražiti. Prvi put je nije pronašao, a drugi put je došao s desetoricom kompanjona i odveo ju. No djevojka je ponovno pobjegla majci. Nakon toga bijega Dimitrije je više nije tražio, nego je pred svećenikom Andrijom iz Perušića i još jednim svećenikom zatražio blagoslov i oženio drugu, s kojom je dobio četvero djece.²⁹ Upitana kojega su obreda ona i Dimitrije, odgovorila je grčkog, ali da se ona odmah nakon Dimitrijeva vjenčanja s drugom, odrekla grčkog obreda i prešla na latinski (*alla Romana*). Desa Pupavac, njezina majka, također je ispitana. Rekla je da njezina kćer Jasenija trenutno živi u Nuniću, u kući Kardumovih (*Kardumovich*) te da je nasilno bila odvedena iz kuće i prisiljena na sklapanje braka, od strane brata Dimitrija Lapčića i još dvojice ili trojice. Potvrdila je sve što je rekla Jasenija o djedu. Jasenija je bila odvedena u selo Gačani (*Gatiani*), jednu milju udaljeno od njih, odnosno sela Milavac, u to vrijeme pod osmanskom upravom. Prema majčinu kazivanju obred sklapanja braka izvršio je neki svećenik grčkog obreda koji je bio u prolazu za Bosnu, jer u selu nije bilo stalnoga župnika. Majka je potvrdila da je Jasenija bila maloljetna u tom trenutku. Stric otete Jasenije Raniša Pupavac potvrdio je isto. Zanimljiva je opaska njezina strica na upit da li se u grčkome obredu tražio pristanak jedne i druge strane za vjenčanje. On je potvrdio da se *na osmanskome (turskome) području tra-*

²⁸ Tridentiski sabor prvotno je odredio da se brak treba sklopiti ispred crkve, odnosno kasnije, od Rimskog obrednika 1614. godine u crkvi. Razvidno je da su svećenici grčkog obreda, osobito na području pod osmanskom upravom sklapali brakove u kućama. Usp. M. Mogorović Crljenko, Utjecaj Tridentuskog koncila na bračna pitanja, 466.

²⁹ Potrebno je naglasiti da je bizantska teologija naglašavala da je kršćanski brak samo jedan i da je bračna veza vječna, ali je u praksi tolerirala rastavu i novi brak. Svećenicima grčkog obreda u 18. stoljeću toleriralo se sklapanje drugoga braka, a vjernicima se zabranjivalo sklapanje trećega braka. Usp. Ante Mateljan, Sakrament ženidbe u pravoslavlju, *Crkva u svijetu*, 43 (2008.) 1, 2008., 63; *Permettono dunque a Sacerdoti le seconde illegittime nozze, e proibiscono le terze a' laici*. IT-Biblioteca del Museo Correr, *Codice Cicogna*. Ms 2763, br. 50, neozn. folija.

žio jedino svećenik koji bi izgovorio molitve.³⁰ Nužno je naglasiti da svećenstvo grčkog obreda nije zahtijevalo pristanak obaju strana za sklapanje braka. Svjedočanstvo o toj praksi među svećenstvom grčkog obreda dao je polovinom 18. stoljeća zadarski nadbiskup Mate Karaman u izvješću upućenome Ivanu Krstitelju Loredanu, sindiku inkvizitoru za Dalmaciju. Za potrebe rada citira se kopija izvješća pohranjena u biblioteci Correr u Veneciji, pod naslovom *Informazione di Monsignor Caraman Arcivescovo di Zara per Raporto a' Serviani di Rito Greco esistenti nella Dalmazia, loro derivazione, dogmi, costumi, e pretese di sottrarsi dalla dipendenza de' Vescovi Latini delle rispettive Diocesi, e di esser assoggettati ad un Vescovo della loro Nazione. Scritta di commissione di Sua Eccellenza Giovanni Battista Loredan Sindico Inquisitore nella Provincia. 10 Aprile 1750.*³¹

Navedeni podatci pokazuju da je svećenstvo grčkog obreda na osmanskome području – s motrišta kanonskoga prava – aktivno sudjelovalo u izvršenju nezakonitih sklapanja braka te se nije osobito protivilo otmicama djevojaka. Nejasno je jesu li osmanske vlasti podržavale takvu praksu u kontekstu političkih gibanja, osobito s obzirom na otmice djevojaka katoličke vjere i njihovo prisilno privođenje grčkome obredu. Da su promišljanja u tom smjeru opravdana potvrđuju arhivski izvornici. U Državnome arhivu u Zadru pohranjen je dopis mletačkoga upravitelja iz Kotora generalnome providuru Justinu da Rivi u kojemu ga izvještava da su pojedini svećenici i kaluđeri grčkog obreda na području Mletačke Albanije u 18. stoljeću podržavali otmice katoličkih djevojaka (*cittelle catoliche*) te ih vjenčavali prema istočnome obredu i silili na promjenu vjere, zbog čega je kotorski upravitelj zatražio reakciju generalnoga providura.³² S druge strane, istraženi arhivski izvornici pokazuju da su u suprotnim slučajevima, kada su djevojke grčkog obreda htjele sklopiti brak s katoličkom stranom i prijeći na latinski obred, latin-

³⁰ HR-AZDN-17/2.2, Ninska biskupija, *Ženidbeni slučajevi (1560. – 1817.)*, kut. 1, fasc. 1707.

³¹ O praksi sklapanja braka kod svećenstva grčkog obreda Karaman je zapisao: *Il mutuo consenso per il matrimonio non ricercano, onde accadono frequenti ratti, stupri, e scioglimenti de' matrimonii. Il matrimonio poi con una Latina, o un Latino lo considerano affatto nullo per Canone registrato nel loro Rituale stampato in Moscovia. Per convalidarsi si adopra ogn' arte, industria, e violenza, onde la moglie desertando del Rito suo passia quello del marito. Tanto è familiare il passaggio al Serviano Rito scismatico dal Latino Dominante, e Cattolico, che molti esempii si numerano non solamente fuori, ma eziandio entro la medesima Città di Zara. A memoria d'uomini verso Cattaro, e Castel Novo Villaggi intieri sonosi trasmigrati da Latini in Serviani.* IT-Biblioteca del Museo Correr, *Codice Cicogna*, Ms 2763, br. 50, neozn. folija.

³² Z. Dundović – K. Čavar, Povijesno-pravni kontekst, 47, bilj. 13.

ski biskupi postupali oprezno te dopuštali sklapanje braka i konfesionalnu konverziju isključivo ako bi se utvrdila slobodna volja djevojke. Navodi se primjer iz 1761. godine, kada je Marija, kći pok. Mate Kaluđerovića iz Islama (Ninska biskupija), *di rito greco*, kojoj je Šime Radnić iz Rupa (Skradinska biskupija) *potajno uručio prsten*, dragovoljno pobjegla iz roditeljske kuće, te u dogovoru s budućim suprugom htjela prijeći *al Santo Rito Latino*, čemu se protivila njezina rodbina, koja ju je, prema riječima same djevojke, *zlostavljala, zbog čega se nije htjela vratiti u Islam jer se bojala za svoj život*. Skradinski biskup zatražio je od ninskoga dispenzu od ženidbenoga navještaja za Mariju *koja želi prihvatiti latinski obred, kako bi se izbjegao kakav zlokobni događaj* i kako bi djevojka mogla sklopiti brak s Radnićem.³³

Nužno je uzeti u obzir konfesionalnu netrpeljivost koja je vladala u odnosima kršćana grčkog i latinskog obreda u razmatranom razdoblju. O netrpeljivosti između stanovnika grčkog i latinskog obreda, osobito u pitanjima otmica i nasilnoga postupanja prema djevojkama, čemu su kumovali *serdari* i *neposlušni svećenici*, posvjedočio je obrovački župnik i dekan fra Bonaventura Radnić 1729. godine. On je izvijestio ninskoga biskupa da je nastojao udaljiti jednoga neposlušnoga svećenika grčkog obreda sa župe (*prete Carigia*),³⁴ ali se bojao da bi ga *Srbi mogli izvrijeđati i nanijeti mu štetu*.³⁵ Tome u prilog ide još jedan zabilježeni slučaj iz Vrane u 18. stoljeću. Kanonik teolog Ivan Carsana saslušao je u nadbiskupskoj kuriji u Zadru 24. listopada 1754. godine Kaju, kći Pavla Rukavine iz Jasenica (Ninska biskupija). Prije tri godine Kaja se u vrijeme žetve (*tibie*) uputila iz rodnih Jasenica u Vranu, kako bi priskrbila novac za svoju obitelj. Odsjela je u kući Dide Oparića u Vrani, u čiju kuću je bila udana jedna njezina rodica te je pomagala oko žetve, *secondo il costume del contado*. Pratio ju je rođak Jure, sin Stojana Starčevića. Dido Oparić nagovarao ju je da se uda za Antu Bilajića iz Perušića *di rito latino*, koji je također odsjeo u Didinoj kući. Ona je tu ponudu odbila jer je Ante bio siromašnoga stanja, a uz to je imala stariju sestru, koja se, prema običaju (*racion volet*), trebala prva udati. Na opetovane upite u Didinoj kući ona je ponavljala da

³³ HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata* (1754. – 1771.), kut. 12, fasc. 1 (1761.), neozn. folija.

³⁴ Možda je riječ o svećeniku Mijatu Jagodiću zvanome Kuridža. Vidi: Tablica 1.

³⁵ *Il fatto poi del Prete Carigia, perche è temerario, è degno di ogni castigo. Ma però auerà la buontà di corregerlo leuando lo dalla Cura, e che io non sia scoperto, perche li Seruiani mi potrebbono insultare, e nuocere*. HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata* (1728. – 1742.), kut. 9, fasc. 1 (Balbi), pismo od 19. siječnja 1729.

se ne želi udati. Sljedeću nedjelju njezin rođak Jure Starčević otišao je ručati s Jovanom, sinom Petra Kučića (*Cuchich*), *di rito seruiano*, nastanjenoga u Vrani. Ništa ne sluteći, na zapovijed Dide Oparića Kaja je otpratila stado na ispašu, gdje ju je sačekao Mijat Kučić, Petrov brat, te joj rekao da ide iza stada, kako životinje ne bi napravile štetu u poljima. Kaja je uputila stado na pašnjak iznad mlina, na mjesto zvano Šmrika (*Smrīca*), gdje su bila tri maslinika, te je ugledala kako joj prilaze Jovan Kučić i Marko *Milenzia* iz Perušića, *tutti due di rito seruiano*. Odmah je uvidjela da joj rečeni Marko želi nauditi, jer ju je nekoliko puta upravo on nagovarao da se uda za spomenutoga Antu Bilajića. Marko *Milenzia* rekao je Kaji da može birati za muža između Ante Bilajića ili Jovana Kučića, na što je ona odgovorila da ne želi ni jednoga ni drugoga, na što je Marko izvadio nož i zaprijetio joj riječima: *pasja viro, uzet ćeš za muža Jovana Kučića (fede di cane hai da prender in sposo Jouan Cuchich)*. Nakon toga uslijedila je otmica od strane Jovana Kučića, a osim Marka pomoćnici su bili: Jovan Oparić, Mate Oparić, Keko Oparić *di rito latino*, i Šimun Volarević *di rito seruiano*, nastanjen u Kakmi. Mlađići su nastupili vrlo nasilno, potekla je i krv. To se dogodilo navečer nakon *l'ora del Vespero*. Tu su je zadržali do kasno u noć (*alla scura notte*), nakon čega je noću prebačena u Jovanovu kuću, gdje je silovana i zatočena te je u naredna tri tjedna nisu ispuštali samu iz vida. Nakon nekoga vremena u Vranu je došao svećenik srpskoga obreda i *bez pristanka djevojke* vjenčao je prema grčkome obredu u kući Kučićevih.³⁶ Kaju nitko ništa nije pitao niti je imala pravo riječi. Kaja je prigodom ispitivanja naglasila da ona to vjenčanje nikad nije smatrala valjanim, zbog čega su je danonoćno čuvali kako ne bi pobjegla (zatočenica). Na taj način ostala je u Jovanovoj kući dvije i pol godine, iako je on bio stalno odsutan (*egli per la maggior parte andaua uagando altroue*). Patila je što nije mogla prakticirati katoličku vjeru (*che non mi lasciassero uiuere nel mio rito Latino Cattolico Romano*). Kada bi se ona prekrizila, oni bi joj rekli da se tako ne križa, kada bi pokleknula, oni bi rekli da to rade psi. Nisu joj dopuštali pristupiti ispovijedi kod katoličkoga svećenika u Vrani, već su je tjerali da se ispovijedi kod svećenika grčkog obreda u Miranjama, koji ju je pitao je li psovala vjeru (grčku), zabranili su joj plaćati poreštinu katoličkome svećeniku. U kući su je tjerali da subotom i kroz korizmu jede meso i branili joj da posti. Vrijedali su je, tukli i psovali katoličku vjeru. Jovanova majka bila je osobi-

³⁶ *Prete Seruiano di Miragne Parroco di Giagodgne, ed in casa del detto Cuchich mi fecero congionger matrimonio alla Greca dal detto Parroco*. HR-AZDN-17/2.2. Ninska biskupija, *Ženidbeni slučajeви (1560. – 1817.)*, kut. 1, fasc. 1754.

to aktivna u tim činima, zbog čega su je tretirali kao psa, kao što su njezinu vjeru nazivali pasjom. Nije to mogla izdržavati te je dva do tri tjedna prije Božića pobjegla u Nadin u kuću svoje tete Stane, žene pok. Nikole Prtenjače, nakon toga u roditeljsku kuću u Jasenice, gdje se nije mogla zadržati pa se preselila u kuću Šime Dokoze u istome selu, koji ju je zaštitio i čuvao, zbog čega je negodovala njegova obitelj te ju je konačno i on otpustio. Otac ju je doduše tražio, ali se maćeha (*matrigna*) tomu protivila. Pala je u očaj, bila je odlučna oduzeti si život jer nije više mogla živjeti u takvome stanju. Siromašna i jadna nije imala nikoga tko bi ju zaštitio. Šimun ju je ostavio u nekoj kućici (*capana*), u koju su noću navaljivale nepoznate osobe s lošim namjerama, opasnim po život. Zbog toga je tražila da se njezin brak s Jovanom proglasi nevaljanim i da bude slobodna jer kod njega *nije bila ni žena niti je mogla živjeti kršćanski*, a povratak k njemu nije dolazio u obzir jer bi je njegovi ubili. S obzirom da su je neki katolici smatrali udanom nije mogla naći pomoć ni od koga. Zbog toga je molila *u ime milosrđa da joj crkveni sud uz dušu spasi i tijelo, jer neće izdržati više ni dana u toj bijedi kao žrtva očaja*.³⁷ Slučaj zorno pokazuje psihološke, moralne i duhovne posljedice koje su otmice, silovanja i prisilno sklopljeni brakovi ostavljali na tijelu i dušama otetih djevojaka, kojima je u tim slučajevima jedino preostalo tražiti pravdu crkvenoga suda, koji je mogao bitno utjecati na njihove daljnje sudbine.

Nužno je napomenuti da kanonsko pravo Katoličke Crkve nije priječilo sklapanje mješovitoga braka, pod uvjetom da katolička strana može slobodno nastaviti ispovijedati katoličku vjeru. Više je takvih primjera zabilježeno u arhivskim spisima Ninske biskupije. Primjerice, u svibnju 1726. godine pristupili su u kancelariju ninskoga biskupa Leonija Stipan Subašić i njegov stric Mate Subašić iz Nadina, obojica *di rito greco seruiano*, s molbom da se Stipanu dopusti sklapanje braka s Marijom, kćerkom pok. Jakova Atelja iz Nadina *di rito latino romano*. Marija je ostala trudna sa Stipanom, te se njegov stric Mate, kao glava obitelji, zakleo *u svoje ime, u ime cijele obitelji, svojih baštinka i nasljednika, svih svojih dobara sadašnjih i budućih, gdje god se nalazili* da će Marija u njihovoj kući slobodno ispovijedati i prakticirati katoličku vjeru, a da će njihova djeca *bilo muška, bilo ženska biti krštena, poučavana i odgajana prema latinske rimske obrede*. Zakletvu je Mate položio s rukom na Svetome pismu, uz nazočnost svjedoka don Ivana Milišića, nadin-

³⁷ HR-AZDN-17/2.2, Ninska biskupija, *Ženidbeni slučajevi (1560. – 1817.)*, kut. 1, fasc. 1754.

skoga župnika, arhidakona Tome Nekića i arhiepiskopita Jeronima Dundovića.³⁸

U kancelariju ninskog biskupa u Ninu pristupio je 24. rujna 1743. godine Ivan Majstorović iz Karina, *di Ritto Greco*, koji je želio sklopiti brak s Tomasinom *di Ritto Cattolico*. Pritom se obvezao, zajedno s Vidom Opačićem, *suo fratello*, da će Tomasina slobodno ispovijedati katoličku vjeru. Svjedoci su bili ninski kanonik Vučetić i don Grgur Surić, nakon čega je vjenčanje odobreno.³⁹ Jednako je zabilježeno u vrijeme ninskoga biskupa Tome Nekića (1743. – 1754.), kada je paroh iz Jagodnje u listopadu 1743. godine tražio biskupovo dopuštenje za sklapanje braka između jednog kršćanina grčkog obreda iz Medaka u Lici i jedne katolikinje s područja Ninske biskupije.⁴⁰ Očito je da se katolička crkvena hijerarhija nije protivila sklapanju mješovitih brakova na području Ninske biskupije niti je potraživala prijelaz kršćana grčkog obreda na latinski u tim slučajevima, sve dok je postojala garancija da će katolička strana moći slobodno ispovijedati vjeru u kojoj je krštena. Zabilježeni su slučajevi odbijanja sklapanja braka pred katoličkim svećenikom, u kojima je druga strana tražila dopuštenje da ih *vinča niov pop*. S obzirom da su ti slučajevi bili učestali – *jer će oni poći u Bukovicu pak će jih vinčati koji kalujer odzga, kako su i dosad toliki otišli* – svećenici katoličkoga obreda smatrali su da im je bolje dati dopuštenje *da se vinčaju u svoga popa nego nikad*,⁴¹ što dovoljno govori o percepciji važnosti sklapanja sakramentalnoga braka.

2. NINSKI BISKUPI – ČUVARI SAKRAMENTALNOSTI BRAKA I ZAŠTITNICI OTETIH DJEVOJAKA

Suprotno praksi među svećenstvom grčkog obreda na području Ninske biskupije u razmatranom razdoblju, latinsko svećenstvo, sukladno odredbama Tridentskoga sabora, odgovornije je pristupalo sklapanju braka, o čemu se osobitu brigu vodili ninski biskupi. Razvidno je iz istraženoga arhivskoga gradiva da se u katoličkim

³⁸ HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1722. – 1727.)*, kut. 8, svež. 5, fol. 364r-v.

³⁹ HR-AZDN-17/2.2, Ninska biskupija, *Ženidbeni slučajevi (1560. – 1817.)*, kut. 1, fasc. 1743.

⁴⁰ Zdenko Dundović, Ninski biskup Toma Nekić, *Croatica Christiana periodica*, 40 (2016.) 77, 138.

⁴¹ G. Franov Živković, Glagoljske moralno-kazuističke odredbe ninskih biskupa, 187, bilj. 9.

krugovima pristupalo izvršenju obreda sklapanja braka tek nakon trostrukoga navještaja u župama mladenaca, kada bi se utvrdilo da ne postoje nikakve ženidbene zapreke.⁴² U dvojbenim slučajevima biskupski crkveni sud pristupao je ispitivanju svakoga pojedinog slučaja radi utvrđivanja svih okolnosti koje bi eventualno mogle utjecati na poništenje, dopuštenje ili zabranu sklapanja braka. Važnu ulogu pritom imali su pozvani zakleti svjedoci, osobito u onim slučajevima u kojima zaručnici zbog ratnih (ne)prilika nisu mogli pribaviti posvjedočenje o slobodnome stanju. Primjerice, kada je 1662. godine kovač Ivan pok. Mate Ramića iz Vrane htio oženiti Anđeliju pok. Trifuna iz Kotora, ninski biskup Franjo Andronik pozvao je za svjedoke majstora kovača Franju Ivanovića i Andriju Vuxalo, koji su posvjedočili da spomenuti nisu nikada bili u braku te da su slobodnoga stanja. Naime, Ivan je bio kovač i zbog prirode posla često se selio na području Ninske biskupije iz jednoga mjesta u drugo, iako je najčešće prebivao u Posedarju. Budući da je bio podrijetlom s kotorskoga područja, kao i svjedoci, a zbog rata s Osmanlijama nije bilo moguće dobiti potvrde o slobodnom stanju, ninski biskup tražio je zakleto svjedočanstvo od onih koji su ih poznavali, nakon čega je dao dopuštenje župniku Posedarja da se sklopi brak.⁴³

Poteškoće oko dobivanja posvjedočenja o slobodnom stanju zaručnika zabilježene su i u kasnijim razdobljima. Primjerice, obrovački župnik fra Bonaventura Radnić izvijestio je 1729. godine ninskoga biskupa da mu lički arhidakon Damjan Zduna odbija poslati posvjedočenje te da potražuje za tu uslugu jedan cekin.⁴⁴

Ninski biskupi oštro su osuđivali bezbožnu praksu otmica djevojaka radi sklapanja braka, neovisno je li bila riječ o dogovornim ili nasilnim otmicama. Slučajevima otmica pristupalo se oprezno i odgovorno. Procesi su se rješavali promptno, dok god se ne bi utvrdile sve okolnosti i razriješile nedoumice. Osobit se naglasak u procesu utvrđivanja stvarnih događaja povezanih s otmicom stavljao na uklanjanje bilo kakve mogućnosti utjecaja na svjedoke, a napo-

⁴² Staru odredbu o objavama triju napovijedi prije samoga vjenčanja u tri blagdanska dana tijekom mise obnovio je Tridentski sabor. M. Mogorović Crljenko, Utjecaj Tridentskog koncila na bračna pitanja, 466.

⁴³ HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1579. – 1666.)*, kut. 2, fasc. 2 (Andronico), br. 13.

⁴⁴ HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1728. – 1742.)*, kut. 9, fasc. 1 (Balbi), pismo od 19. siječnja 1729. U historiografiji je naznačeno da se arhidakon Zduna inače ponašao osorno. Usp. Mile Bogović, Moji predšasnici biskupi – u Senju, Otočcu, Krkavi, Modrušu, Vinodolu i Rijeci, *Senjski zbornik*, 42-43 (2015.) 1, 117.

se na otete djevojke, koje su redovito tijekom procesa bile smještene u ozračje u kojemu su mogle slobodno govoriti i iznijeti svoj slučaj. Djevojke su bile smještene *na sigurno i slobodno mjesto, odvojene od rodbine i prosaca ili otmičara, kako bi u potpunoj slobodi mogle izložiti svoj slučaj do najsitnijih detalja bez obzira na trajanje te bile uvjerene da će od crkvenoga suda zadobiti pravdu.*⁴⁵ Uz to, tijekom ispitivanja svjedoke se izrijeком pitalo je li im za njihovo svjedočanstvo obećana kakva nagrada, odnosno jesu li akteri ženidbenih slučajeva na bilo koji način utjecali na svjedoke.⁴⁶ Iz samoga pitanja dade se zaključiti da su se crkveni sudci vjerojatno susretali s takvom praksom.

Slučajevima otmica pristupalo se s najvećom ozbiljnošću, a zbog osjetljivosti materije i utvrđivanja pravih okolnosti otmice zahtijevala se diskrecija i *marno i tajno ispitivanje o eventualnim ženidbenim zaprekama*, o čemu svjedoči slučaj otmice Margarite Ičić (*Ichichia*), kćeri Stjepana iz Ljupča, koju je oteo Šimun Milošević 1678. godine.⁴⁷ Ispitivanju zaručnika pristupilo se 12. svibnja 1678. godine. Otmica se dogodila 9. svibnja 1678. godine. Ispitivanje je obavio ninski provikar, mletački klerik i sakristan Ivan Krstitelj Pacassini (*Veneto*), uz nazočnost Nikole Barina pok. Nikole iz Nina. Kursor (prozivatelj) je bio Antun Šegotić. S obzirom na to da je Ljubač bio u sastavu Zadarske nadbiskupije, razvidno je iz dopisa da su se poštovale kanonske norme o vođenju postupka u kojemu su akteri otmice bili iz različitih biskupija, a razvidna je dobro uređena struktura ninskoga biskupijskog suda i temeljitost u provedbi procesa.

Slučajevi otmica različito su se percipirali u istražnom postupku. Postojala je diferencijacija između dogovornih i nasilnih otmica, uz to, nije se jednako postupalo u slučajevima otmica nakon kojih je uslijedilo silovanje ili oduzimanje nevinosti zbog obećanja sklapanja braka i onih otmica u kojima nije bilo konzumacije. Bez obzira na vrstu otmice, crkveno je pravo predviđalo ekskomunikaciju otmičara i njihovih pomagača, dok se ne bi dokazalo da je riječ o dogovornoj otmici,⁴⁸ čega su otmičari bili svjesni te se, zbog osobne zaštite, nisu libili davati lažni iskaz o naravi otmice. Ekskomu-

⁴⁵ HR-AZDN-17/2.2, Ninska biskupija, *Ženidbeni slučajevi (1560. – 1817.)*, kut. 1, fasc. 1757.

⁴⁶ HR-AZDN-17/2.2, Ninska biskupija, *Ženidbeni slučajevi (1560. – 1817.)*, kut. 1, fasc. 1756.

⁴⁷ HR-AZDN-17/2.2, Ninska biskupija, *Ženidbeni slučajevi (1560. – 1817.)*, kut. 1, fasc. 1678.

⁴⁸ Usp. M. Mgorović Crljenko, Utjecaj Tridentskog koncila, 467-468.

nikacija je bila najdrastičnija presuda, ali cilj crkvenih sudaca nije bio izopćenje ljudi, već promjena njihova ponašanja.⁴⁹ Znakovit je primjer tomu slučaj Bože Modrića, sina Antuna Modrića, seoskoga kapetana u Zatonu Obrovačkomu. Maloljetnik Bože oteo je, uz asistenciju brata Ivana, Ilije Brunca iz Jasenica i Juriše Skorupovića iz Senja, svoju rodicu Stoju, kći Martina Karamarka iz Kruševa. Njegov otac Antun 14. siječnja 1724. godine pristupio je u biskupsku kancelariju prijaviti slučaj jer je Stoja bila Božina rodica u četvrtom koljenu, a Antun je posvjedočio da nije znao za otmicu. Biskup je posumnjao u istinitost iskaza te je naredio kanoniku Jeronimu Dundoviću i arhiđakonu Tomi Nekiću da ispituju slučaj. Djevojka je tvrdila da su je nasilu oteli i odveli u kuću Modrićevih, a da su je roditelji već prije bili obećali Dujmu Golemu (*Golemouich*) iz Lisičića, dok je Bože tvrdio da je s djevojkom dogovorio otmicu, u što je uvjerio i svoje pomagače. Arhiđakon Nekić izvijestio je otmičare da su zbog otmice pali u ekskomunikaciju te im je do daljnjega bio zabranjen pristup crkvi. Ozbiljna kazna izopćenja utjecala je na priznanje krivice te su 4. veljače 1724. godine svi akteri ove otmice pred ninskim biskupom priznali kako stvari stoje, odnosno da je djevojka nasilno oteta, a mladi Bože je priznao da je djevojci oduzeo nevinost te su molili biskupa da poništi izopćenje i odredi pokoru te dopusti sklapanje braka između mladića i djevojke. Obitelj Modrić zatražila je oprost od roditelja otete djevojke, na što je njezina obitelj pristala.⁵⁰ Slučaj potvrđuje zaključke iznesene u znanstvenoj literaturi da je ekskomunikacija bila krajnja mjera, između ostalog i zbog toga jer su prekršitelji time zapravo bivali izbačeni i iz društvene zajednice, čime je postala upitna njihova egzistencija, a oni su na neki način tada postajali marginalci.⁵¹ Iz ovoga slučaj sazna se ponešto o pomagačima kod otmica. Jurica Skorupović izjavio je kako nije znao da mladić i djevojka nisu dogovorili otmicu niti da djevojka nije bila obećana Boži jer u tom slučaju *zasigurno ne bi u njoj sudjelovao*.⁵² Može se pretpostaviti da su pomagači dogovorne

⁴⁹ M. Mogorović Crljenko, Biskupi i svećenici – posrednici u bračnim sporovima, 222.

⁵⁰ Davanje oprosta, odnosno pristanak na sklapanje braka u ovom slučaju nužno je sagledati iz perspektive ugleda obitelji. Obitelji su u slučajevima kada je njihovim kćerima oduzeta nevinost popuštale i u pravilu bi prihvatile vezu, jer je to bila bolja varijanta od sramote kojoj bi bili izloženi u slučaju ne sklapanja braka. M. Mogorović Crljenko, Sloboda pri izboru bračnog partnera, 188.

⁵¹ M. Mogorović Crljenko, Biskupi i svećenici – posrednici u bračnim sporovima, 223.

⁵² HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1722. – 1727.)*, kut. 8, svež. 5, fol. 310r-322r.

otmice smatrali manjim zlom, možda i činjenjem usluge siromašnim mladićima, s obzirom da su se na taj način izbjegavali znatni troškovi svadbenih slavlja ili je pak bila riječ o konkurenciji među muškarcima i njihovom natjecanju za ženu.⁵³ Ninski biskup odredio je stroge pokore za sve aktore otmice, dao dispencu za sklapanje braka i konačno ih oslobodio kazne izopćenja, uz jasno postavljene uvjete osobnoga i javnoga kajanja.⁵⁴

U onim slučajevima dragovoljnoga odlaska djevojaka u kuće mladića, u kojima nije aplicirana otmica, ninski biskupi nisu izriicali kazne izopćenja. Primjerice, Ivanica Bikanović iz Banjevaca dragovoljno je otišla u kuću Vida sina Bože Vulinovića iz Perušića 1725. godine, unatoč protivljenju svojih roditelja i rodbine. Budući da je u međuvremenu izgubila s njime nevinost vikar Skradinske biskupije (Banjevci su spadali pod Skradinsku biskupiju) izvijestio je ninskoga biskupa Leonija da nije riječ o otmici te da je zbog zaštite djevojičine časti, unatoč protivljenju rodbine, razborito dopustiti župniku iz Perušića (Ninska biskupija) da sklopi brak između mladića i djevojke, uz obvezno kajanje za grijeh, u skladu s crkvenim naukom, ali i javnom pokorom zbog sablazni.⁵⁵ Slučaj je još jedno svjedočanstvo suradnje mjesnih crkava u pitanjima otmica i zaštiti moralnoga integriteta i dostojanstva otetih djevojaka, kao i zaštiti svetosti bračnoga čina iz perspektive crkvenoga moralnog i sakramentalnog nauka, što je između ostaloga pretpostavljalo i javnu pokoru, kao čin društvene opomene.⁵⁶ S druge strane, nasilne otmice, s tjelesnim povredama, kakva je bila ona Vite pok. Pavla Kardumovića, sestre svećenika Jure Kardumovića iz Nunića, koju su oteli sinovi Vučka Ušljebrke iz Biline 1725. godine *del rito Greco*, prizivale su *prokletstvo* nad otmičare iz crkvene perspektive, ali i ozbiljne kazne državnih vlasti,⁵⁷ osobito kada se obitelj, kao u ovome slučaju, obratila tužbom sudu generalnoga providura za Dalmaciju, o čemu je ninskoga biskupa izvijestio župnik Rodalji-

⁵³ M. Mogorović Crljenko, Sloboda pri izboru bračnog partnera, 188.

⁵⁴ Izrečene kazne članovima obitelji Modrić i pomagačima u otmici objavljene su kod: Z. Dundović – K. Čavar, Povijesno-pravni kontekst, 56.

⁵⁵ HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1722. – 1727.)*, kut. 8, svež. 5, fol. 344r-v.

⁵⁶ Javna pokora zbog sablazni očito je bila sredstvo društvene opomene kojim se nastojalo utjecati na smanjenje sličnih slučajeva. Usp. Z. Dundović – K. Čavar, Povijesno-pravni kontekst otmice, 56.

⁵⁷ Generalni providuri prijetili su otmičarima i njihovim pomagačima smrtnim kaznama i oduzimanjem dobara. Usp. Z. Dundović – K. Čavar, Povijesno-pravni kontekst otmice, 49-50.

ca fra Franjo Kajme (*Caime*).⁵⁸ Otmica Vite Kardumović pokazuje svu kompleksnost rubnih ženidbenih slučajeva, kako iz perspektive crkvenih, tako i svjetovnih vlasti. U trenutku otmice djevojka je, sukladno običajima, već bila isprošena od Filipa, sina Grgura Vukšića iz Piramatovaca, koji joj je dao prsten. Djevojka je nakon dva dana pobjegla iz kuće svojih otmičara te je tvrdila da joj nisu oduzeli nevinost, kako bi mogla sklopiti brak s Filipom. Međutim, braća Ušljebrka su tvrdili da je djevojka davno prije obećana njihovome bratu Ivanu te da je htjela prijeći na *grčki obred*, što je dodatno zakompliciralo stvar. Usljedila je prepiska između biskupskih kancelarija u Skradinu i Ninu, a stvar je dodatno otežala činjenica da su, unatoč trajanju sudskoga procesa, Vukšićevi došli po djevojku i odveli je, prema župnikovim riječima, *ma però nevinčanu, a buduchisu siromasi pripravili i pobili suoje blago za učiniti pir*.⁵⁹ Tako je u konačnici djevojka ispitana u kancelariji skradinskoga biskupa, kako bi se brak mogao ukrijepiti u korijenu, odnosno proglasiti pravovaljanim.⁶⁰ Slučaj potvrđuje poznatu činjenicu da su svadbena slavlja u dalmatinskom zaleđu u razmatranom razdoblju financijski opterećivala siromašne obitelji, što je generiralo dogovorne otmice, kao modus izbjegavanja relativno visokih troškova.⁶¹ S druge strane, razvidno je iz ovoga slučaja da se kod već pripremljenoga svadbenog slavlja – *kada su pobili svoje blago* – malo marilo za crkvene propise, što je s obzirom na relativno siromašno seosko stanovništvo donekle razumljivo. U tom kontekstu opravdan je zaključak M. Mogorić Crljenko da *crkvena doktrina nije nikada bila pasivno prihvaćana niti je u potpunosti strukturirala savjest ljudi*, jer su pisano kanonsko pravo i pučko običajno pravo često bili u raskoraku.⁶² Visoki troškovi svadbenih slavlja ponekad su bili uzrokom odbijanja prosaca i odlazaka djevojaka u kuću mladića bez sklopljenoga braka, o čemu je izvijestio don Toma Šalinović, župnik Novigrada, 1728. godine.⁶³ Razvidno je da su ninski biskupi pozivali župnike

⁵⁸ HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1722. – 1727.)*, kut. 8, svež. 5, fol. 348r.

⁵⁹ HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1722. – 1727.)*, kut. 8, svež. 5, fol. 349r.

⁶⁰ Vidi: HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1722. – 1727.)*, kut. 8, svež. 5, fol. 352r-356r.

⁶¹ Usp. Z. Dundović – K. Čavar, Povijesno-pravni kontekst otmice, 57.

⁶² M. Mogorović Crljenko, Biskupi i svećenici – posrednici u bračnim sporovima, 216-217.

⁶³ *Vami je žao, a meni je i žalije da se u župi moje pomnje čine bezakone ženidbe, i udadbe, i da me činite nepomrjiva, i neharna moje dužnosti. ... Poslao sam isti dan zvati mater divojčinu, i ispitao kako je bilo, i kaže mi da su divojku proslili, i*

na odgovornost zbog takvih propusta. Iako su svećenici bili dužni postupati prema odredbama, što su redovito i činili, iz nekih se njihovih dopisa upućenima biskupima i vikarima dade zaključiti da su se zauzimali kod crkvenih poglavara osobito za siromašne mladiće, odnosno da su balansirali između strogih crkvenih propisa i tegobne svakidašnjice puka.⁶⁴

Ninski biskupi, odnosno njihovi zastupnici posredovali su u arbitražama u ženidbenim sporovima. U slučajevima odustajanja mladića od sklapanja braka nakon prosidbe djevojke, a pod uvjetom da je njezina nevinost bila očuvana, sudci arbitri biskupske kancelarije donosili su konačnu presudu. Primjerice, u lipnju 1726. godine pristupili su u biskupsku kancelariju Ante Milković i njegova kći Ivanica te Vid Kruneš s bratom Petrom, svi četvero iz Medvide. Između njih se zapodjenula razmirica oko Vidove i Ivaničine ženidbe te su sudci arbitri arhiđakon Toma Nekić i arhiprezbiter Jeronim Dundović konačno presudili da je *Vid dužan ili oženiti Ivanicu ili isplatiti njenome ocu ili njoj 35 reala dalmatinske monete u ime miraza, kao što je običaj u okrugu*.⁶⁵ Tridentiski sabor je propisao u slučajevima otmice djevojaka da je otmičar dužan dotirati otetu djevojku, odnosno dati joj miraz.⁶⁶ S obzirom na to da u arbitraži nije spomenuta otmica djevojke, a čini se da je prosidba izvršena prema običaju, zaključujemo da je riječ o sporazumnom prekidu bračnoga ugovora, kako bi se očuvao mir među obiteljima. U svakom slučaju, iz dopisa je razvidno da je ninski biskupijski sud aplicirao praksu davanja miraza, štoviše, navedeno je da je to bio *običaj u okrugu*.⁶⁷ Međutim, Krunešovi se nisu pomirili s presudom, već su potraživali natrag prsten koji su dali djevojčinu bratu, odbijajući isplatiti miraz i prijeteći sudom generalnoga providura.⁶⁸ Preda-

divojčina je volja bila, ali je nisu dali braća da nimaju čime činiti pira, i tako da je divojka sama povoljno s njima pošla. HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1728. – 1742.)*, kut. 9, fasc. 1 (Balbi), pismo od 29. rujna 1728.

⁶⁴ Primjerice, fra Franjo Kajme, župnik Rodaljica, ovako je zapisao o jednome mladiću: *...zato da vam je priporučen ovi momak a budući siroma, ma però veoma...* HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1703. – 1727.)*, kut. 7, fasc. 5 (Leoni), dopis od 24. listopada 1726.

⁶⁵ HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1722. – 1727.)*, kut. 8, svež. 5, fol. 365r-366r.

⁶⁶ M. Mogorović Crljenko, Utjecaj Tridentuskog koncila na bračna pitanja, 468.

⁶⁷ Primjerice, M. Mogorović Crljenko navodi da ta praksa nije potvrđena na porečkom biskupijskom sudu. M. Mogorović Crljenko, Sloboda pri izboru bračnog partnera, 188.

⁶⁸ O tome je izvijestio župnik Rodaljica fra Franjo Kajme (*Caimé*). HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1703. – 1727.)*, kut. 7, fasc. 2 (neu-

ja prstena ili *obilježja* djevojci,⁶⁹ odnosno njenoj obitelji, bio je očito važan i obvezujući čin u procesu prosidbe i dogovora oko sklapanja braka.⁷⁰ Prihvatanje prstena ili obilježja, sukladno običajima, značilo je da je djevojka obećana, što su crkveni sudovi u ženidbenim slučajevima uzimali u obzir.

U spisima Ninske biskupije zabilježen je jedan takav slučaj. U nadbiskupsku kuriju u Zadru pristupila je 20. studenoga 1757. godine Lucija, kći Jurja Mušolovića (alias Grlin) i Ružice iz Lepura, s područja Ninske biskupije.⁷¹ Dujam Vrsaljko iz Nadina prisiljavao je djevojku da s njime sklopi brak, čemu se suprotstavio Josip Žarković iz Radašinovaca, koji je tvrdio da je Lucija prvotno obećana njemu za ženu. U vrijeme kada ju je trebao zaprositi *uz uobičajene formalnosti*, Josipu je umro otac te je prosidba odgođena. Na dan Uznesenja Blažene Djevice Marije 1757. godine u crkvi u Perušiću mladić se ispričao djevojci zbog odgode prosidbe te joj je obećao da će to učiniti čim prije, a u znak dobre volje uručio joj je *kao obilježje srebrni prsten*, u prisutnosti njezine strine Lucije, žene Antuna Mušolovića, što je bio jasan znak ugovorenoga sklapanja braka. No, povratkom u selo Lepure, o *sia Cosulovaz*, Magdalena, žena Ivana Aničića, a sestra Dujma Vrsaljka iz Nadina, počela je nagovarati Luciju da se uda za njezina brata i raskine ugovor o sklapanju braka s Josipom, što je djevojka prvotno odbila. Nakon otprilike dva tjedna Josip je došao *časno zaprositi* Luciju *uz uobičajene formalnosti u okrugu*, a njezini su roditelji, *prema običaju* odgovorili da dođu drugi put, što je Josip nakon tjedan dana učinio. Nakon pristanka roditelja Josip joj uručio *srebrni pozlaćeni ili zlatni prsten* (djevojka nije bila sigurna o kakvom je materijalu bila riječ), *dvije uzice (due cordelle o sian cendalline)*,⁷² *jedan češalj (un pettine) i jedno zrcalo*,⁷³

vezani spisi), dopis od 6. srpnja 1726.

⁶⁹ ...i oni isti govore da je jedan drugomu viru zadao, me ne samo to ma jošter i obilježje, posli toga pošahu je prositi, kako Bog zapovida i sveta Mati Crkva. HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata* (1703. – 1727.), kut. 7, fasc. 5 (Leoni), dopis od 27. listopada 1726.

⁷⁰ Predaja prstena djevojci označavala je jednu od inačica obećanja za budući brak i u mletačkoj legislativi. Z. Dundović – K. Čavar, *Povijesno-pravni kontekst*, 60.

⁷¹ Prema vlastitom kazivanju Lucija je rođena u Vukšiću. HR-AZDN-17/2.2, Ninska biskupija, *Ženidbeni slučajevi* (1560. – 1817.), kut. 1, fasc. 1757.

⁷² Svilene kurdele ili cendali rabili su se za izradu nevjestine krune, koju je nosila u vrijeme sklapanja braka. Usp. Šime Županović, *Etnološke i jezične posebitosti šibenskog područja, Čakavska rič*, 18, (1990.) 2, 25-26, bilj. 71.

⁷³ Darovi poput češlja i zrcala zabilježeni su u prosidbama i zaruka na području Imotske krajine i zapadne Hercegovine u kasnijim razdobljima, ali i kod drugih etničkih skupina, primjerice Vlaha u sjevernoj Grčkoj. Usp. Dinka Alaupović-Gjeldum, *Običaji životnog ciklusa u Imotskoj krajini i zapadnoj Hercegovini*, od

nakon čega su otišli, uz obvezu ponovnoga dolaska kako bi utvrdili datum vjenčanja. S obzirom na to da odredbe Tridentskoga sabora o sklapanju braka nisu propisivale ništa o zarukama, pa su one načelno gotovo dokinute,⁷⁴ čini se da je na području Ninske biskupije ipak postojala određena inačica zaruka, odnosno prosidbenoga procesa. Međutim, Magdalena Aničić nije odustajala od nagovaranja djevojke da se uda za njezina brata Dujma Vrsaljka te je molila njezinu strinu Šimicu, ženu Ivana Mušolovića (koja je zajedno s Lucijom stanovala u obiteljskoj zajednici) da je nagovori na susret s mladićem. S obzirom da je djevojka odbijala, Magdalena je uz pomoć obitelji organizirala Lucijinu otmicu, koja se dogodila u kući Bariše Kičinova, u kojoj se nalazio mlin. U otmici djevojke sudjelovali su Mate Aničić te Jure, Ivan, Antun i Bariša Vrsaljko, Dujmova braća, *svi naoružani sačmaricama i drugim oružjem*.⁷⁵ Njezina strina Šimica nastojala je dozvati pomoć, ali su joj Vrsaljčkovi zaprijetili smrću te djevojku nasilu odveli u Nadin u kuću Dujma Vrsaljka. Nakon dva dana odveli su je u Privlaku pred ninskoga biskupa, uz prijetnje da će joj nauditi ako pred njim ne posvjedoči da je dragovoljno došla u Dujmovu kuću radi sklapanja braka.⁷⁶ Ninski biskup vjerojatno je posumnjao u moguću otmicu jer je upozorio Vrsaljčkove, no budući da je djevojka pod prisilom izjavila da je dragovoljno došla u njihovu kuću, biskup je odredio da je vrate u Nadin i drže odvojenju od mladića te da nadinski župnik obavi ženidbeni navještaj, što se u konačnici dogodilo. Međutim, župnik u Perušiću odbio je

konca XIX. stoljeća do Drugog svjetskog rata, *Ethnologica Dalmatica*, 8 (1999.), 158; Milana Černelić, *Burjevci. Ishodišta, sudbine, identiteti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Zavod za kulturu vojvodanskih Hrvata u Subotici, Zagreb, 2016., 141.

⁷⁴ M. Mogorović Crljenko, Sloboda pri izboru bračnog partnera, 185.

⁷⁵ Istovjetna praksa zabilježena je na području Istre. Usp. M. Mogorović Crljenko, Sloboda pri izboru bračnog partnera, 188.

⁷⁶ Odlazak ninskome biskupu bio je uvjetovan dopisom nadinskoga župnika, koji je objavila Grozdana Franov Živković. U dopisu stoji: *Pripoštovani i mnogo prisvitlomu gospodinu i gospodaru momu. Daem znati vašoj milosti da e došla divovika Lucia ćer Iure Grlina s Kožulovca iz vaše države za Duima sina pokojnoga Stipana Vrsaika u vašu državu i moiu župu pa i šalem k vašoj milosti ispitaite ka znate ili sila ali dobra vola ali e sve potriba i da ste zdravi i gospodin arhidikon i sior Stipe vaš i pišite mi što ću učiniti. Vaše Prisvitlo Gospostvo. Vaš sluga ponižni uvik na svetom skutu pop Marko Kadia na službi uvik u Nadinu. 1757 na 20 setembra. Prisvitlomu i mnogo pripoštovanomu gospodinu i gospodaru momu prisvitlomu biskupu Antonu Tripkoviću u Nin. Na 20 setembra 1757.* Grozdana Franov Živković, Nadinski glagoljski spomenici, *Croatica et Slavica ladertina*, 10 (2014.) 1, 74.

oglasiti navještaj, jer je znao da je djevojka bila nasilno oteta.⁷⁷ U međuvremenu je djevojka uspjela pobjeći iz Nadina i sklonila se u kući svoga ujaka u Zemuniku, *vicino alli Quartieri della Cavallaria*, gdje je ostala tjedan dana. Njezin obećani zaručnik Josip čuo je za događaj i posjetio je u Zemuniku, kako bi se uvjerio da je ona i dalje voljna sklopiti brak, što mu je djevojka potvrdila. Međutim, djevojčin ujak, koji ju je obećao zaštititi do Josipova povratka, nije to učinio, već je po dolasku braće Vrsaljko nagovorio djevojku da s njima ode u Nadin, jer su ovi tvrdili da je ninski biskup dopustio sklapanje braka s Dujmom. Ubrzo nakon toga braća Vrsaljko su je uz uporabu sile odveli iz Zemunika u Nadin, gdje je sljedećega dana trebala nasilu sklopiti brak s Dujmom. Josip je u međuvremenu uputio crkvenome sudu u Zadru pismo o zapreci (*lettere dell'impedimento*), zbog čega je vjenčanje odgođeno, a Lucija je bila pozvana u nadbiskupsku kuriju u Zadar, uz Dujmove prijetnje da pred crkvenim sudom mora reći da je slobodno došla u njegovu kuću. Djevojka je posvjedočila da nije općila s Dujmom te da je njezina nevinost netaknuta, a da joj s glave samo skinuo *oznake o nevinosti*.⁷⁸ Na upit želi li poništiti ugovor o sklapanju braka s Josipom Žarkovićem i udati se za Dujma Vrsaljka, Lucija je odgovorila da želi *održati obećanje i vjeru danu Josipu i s njime sklopiti brak, uz molbu crkvenomu sudu da s njenom slobodom spasi njen i život njenoga zaručnika Josipa*.⁷⁹ Nije poznato kako je slučaj u konačnici završio, jer nisu sačuvane matične knjige vjenčanih navedenih župa, ali je sudski proces dovoljan pokazatelj da su nadležni crkveni sudovi radili u korist otetih djevojaka.

Čini se da se plaćanje miraza nasilno oteetim djevojkama moglo dogovoriti i sporazumno, uz uplatu jamčevine (*peggio*), a u svrhu prekida sudskoga procesa, pod uvjetom da djevojci nije okaljana čast. Primjerice, 3. lipnja 1743. godine pristupila je u biskupsku

⁷⁷ Župnici su u pravilu pazili na poštivanje crkvenoga zakona, osobito normi Tridentskoga sabora te su odbijali izvršiti bilo kakvo vjenčanje ako bi postojala ikakva sumnja u mogućnost otmice ili kakve druge zapreke. Z. Dundović – K. Čavar, Povijesno-pravni kontekst, 61, bilj. 112; usp. Marija Mogorović Crljenko, *Druga strana braka*, 169.

⁷⁸ *Egli non mi toccò nell'onestà, mi fece bensì deporre imediate le insegne virginali cioè la beretta, e mutar le calce per altro io sono intatta nel mio onore*. HR-AZDN-17/2.2, Ninska biskupija, *Ženidbeni slučajevi (1560. – 1817.)*, kut. 1, fasc. 1757. Vjerojatno je ovdje riječ o specifičnoj kapi, *baretì*, koja se u nekim krajevima nazivala *crvenkapa*, a bila je simbol djevičanstva djevojaka. Usp. Sanja Ivančić, Vrličke starine (ili) vrlička tradicijska baština, *Ethnologica Dalmatica*, 9 (2000.), 87.

⁷⁹ HR-AZDN-17/2.2, Ninska biskupija, *Ženidbeni slučajevi (1560. – 1817.)*, kut. 1, fasc. 1757.

kancelariju u Ninu Jelena Sunković iz Paga, sluškinja Pave Milutina iz Vrsi, s pritužbom da je nasilno oteta od strane Mile Pandurića iz Privlake, kojemu su pomogli Vuko Vulinović, Ive Kršulović i Mate Bukara, svi iz Privlake. Oteli su je na Jasenovu (u blizini Vrsi), postavili na konja i bez njezina pristanka odveli u Privlaku, gdje ju je Vukica Šarić odvela u Pandurićevu kuću i nagovarala da s njime legne. Nakon što je ona to odbila, prespavala je s njegovom sestrom Ivanicom, bez gubitka nevinosti. Djevojka je tražila zadovoljštinu i kaznu za otmičare, nakon čega je ninski knez Marko Loredan naložio da se gore rečeni *deliquenti* dovedu na ispitivanje u biskupsku kancelariju. Konačno je proces okončan plaćanjem jamčevine u iznosu od dva zlatna cekina, jedan Gospi od Zečeva, a drugi sv. Anzelmu, kao i 18 lira biskupskoj kancelariji, koje se u ime Mile Pandurića obvezao platiti Ive Šarić iz Privlake u svojstvu jamca, čemu su svjedoci bili Ante Jerčić iz Nina i Ante Čaleta iz Vrsi.⁸⁰ Arhivski izvornici potvrđuju da su ninski knezovi aktivno sudjelovali u procesima oko nasilnih otmica te usko surađivali s biskupskom kancelarijom o tom pitanju. Iz dopisa ninskoga kneza Vicenza Bemba od 2. kolovoza 1762. godine, upućenoga ninskome biskupu Antunu Tripkoviću, saznaje se ponešto o načinu prikupljanja informacija o nasilnim otmicama. Nakon pristigle obavijesti o činu nasilne otmice, koju su u pravilu slali župnici mjesnome biskupu, biskup bi o tome izvijestio generalnoga providura. Sud generalnoga providura (*Suprema Eccellentissima Generalizia*) uputio bi dopis knezu o prijavljenome slučaju nasilne otmice i naložio da se pokrene postupak razmatranja (*atto deliberativo*) slučaja. Knez bi tada službeno pokrenuo sudski proces. U konkretnom slučaju župnik Perušića izvijestio je o nasilnoj otmici i zlostavljanju Ivanice, kćeri Grge Bilića, koju su oteli Marko Čirjak i njegova braća. S obzirom na to da je župnikov dopis bio napisan hrvatskim jezikom (*in idioma Slauo*), a u kneževoj kancelariji nitko nije znao jezik, knez je molio biskupova kancelara da prevede dopis na talijanski te ga ovjerena pečatom i potpisom pošalje u kneževu kancelariju.⁸¹

Osobne odnose u obitelji i bračnom životu uglavnom je reguliralo kanonsko pravo, međutim na njih su utjecali i komunalni propisi ... I crkvene i sujetovne vlasti nastojale su, dakle, nadzirati život svojih vjernika tj. podanika. I jednoj i drugoj vlasti bračna su i obiteljska

⁸⁰ HR-AZDN-17/2.2, Ninska biskupija, *Ženidbeni slučajevi (1560. – 1817.)*, kut. 1, fasc. 1743.

⁸¹ HR-AZDN-17/1, Ninska biskupija, *Spisi kurije/ordinarijata (1754. – 1771.)*, kut. 12, fasc. 1 (1762.), neozn. folija.

*pitanja bila prevažna da bi ih ostavili samo ljudima kojih se to tiče.*⁸² Istraženi arhivski izvornici za područje Ninske biskupije potvrđuju taj zaključak, štoviše, procesi koji su vođeni na ninskome biskupijskom sudu svjedočanstvo su osobite suradnje crkvenih i svjetovnih vlasti u pitanjima nasilnih otmica. O dobroj suradnji državnih i crkvenih vlasti oko suzbijanja nasilnih otmica djevojaka radi braka, svjedoče okružnice koje su ninski biskupi redovito obznanjivali. Jedna takva okružnica ninskoga biskupa Ivana Krstitelja Jurilića iz 1772. godine, čiji se prijepis donosi iz izvornika, pohranjena je u spisima Ninske biskupije:

2.1. *Ioannes Baptista Jurileus Dei, et Sanctae Sedis
Apostolicae Gratia Episcopus Nonensis*

Vazdaje Zcarqua Sveta nastojala, da kakkoje xenidba Sveta Stvar, takosse sveto ima i dillovati. Zatoje prokgliela sveh onnee koibi xensku Glavu odvelli prikko voglie gnezine, alli gnezini roditegliaa; koibijh na to svitovalli, i na koimu drago nacin pomogli; naregiujuchi joscte da buddu za vazda sramotni, i da nemogu bitti uzdighnuti na niedno Gospostvo – a Zakon Svitovgni zapovida, da koibi pod sillom odvelli xensku Glavu, imaju bitti pogubglieni – niscta nemagne razumimo svelikom zaloschiu sarzca nascega, da u ovoj Darxavi dogagjause grissih necisti, prigodde sramotne, i drugga mnoga brezakognia protiva onima, i ostalima naredbama S. Majke Zcarqve – Zato zapovidamo i xeglnu zabragnujemo, da neima u napridase xenska Glava dighnutise iz svoje kucchie, i pojti u kucchiu svoga Zaručnika, jose, i akobi bila dobra voglia gnezina i gnezini roditegliaa, akkosse parvo nezdruxe u Svetomu Matrimoniu kakko naregiuje S. Majka Zcarqua, i kakkoje poscten običaj po svemmu sviitu Karschianskomu. I da nemoxe nitko recchi da nezna ovu Nassu Zapovid, imaje svakki Parok u tri Nediglie zassebizze navistiti u vrime S. Misse; a poslie ovvo piismo staviti occito u Zcarquv nekaje vazda za uspomenu – Akkolitse najde koi da od Djavla zaslipglien, da privridi ovu Nassu Svetu, i zakonitu naredbu, nekka zna dacchie bitti od nas xestoco pokaran na sviitu ovomu, a na ovvomu, i na onnomu od Bogga Svemoguchiega, i od S. Apostola Petra, i Pavla, i takko u virru od cessa.

*Dato u Ninu na 20 Febrara 1772. Ivan Biskup Ninski.*⁸³

⁸² M. Mogorović Crljenko, Biskupi i svećenici – posrednici u bračnim sporovima, 216-217.

⁸³ HR-AZDN-17/11, Ninska biskupija, *Razno/Varie*, kut. 4, fasc. 12.

Isti je biskup odaslao sličnu okružnicu 11. lipnja 1781. godine, u kojoj je posvjedočio da je *od istoga dana kada ga je Bog uzvisio na pastirsku službu biskupa ove države* (Ninske biskupije, op. a.), *stavio svaku pomnju za iskorijeniti običaj ugrabljenja* (otmice, op. a.) *djevojaka*.⁸⁴ Biskup je sa svom bolešću srca uvidio da unatoč stalnim opomenama ta praksa nije jenjavala te je odredio da svi župnici na području Ninske biskupije svake nedjelje kroz godinu dana o tome upozoravaju puk, kako bi se spriječile otmice *suprotive zakonu Božjemu*, za koje su, osim crkvenih, bile predviđene ozbiljne kazne mletačkih vlasti.⁸⁵ Okružnici je prethodio dopis ninskoga biskupa generalnome providuru Paulu Boldùu, koji mu je 6. lipnja 1781. godine odgovorio. Boldù je u svom dopisu naveo *žestinu kojom je ninski biskup nastojao iskorijeniti tako mrsku pokvarenost* (otmica, op. a.). Od iznimne je važnosti daljnja opaska generalnoga providura da su unatoč biskupovoj *gorljivoj zabrinutosti o tom pitanju prevladali sila običaja i materijalizam Morlaka, koje je bilo teško nadvladati, pa se ta sklonost* (otmicama, op. a.) *gotovo ukorijenila u njihovu narav*.⁸⁶ Providur je ninskome biskupu naglasio da pomoć svjetovnih vlasti u iskorjenjivanju toga zla neće izostati, kao ni predviđene kazne. Osobito je zanimljivo da je providur u dopisu naglasio neka *župnici sa strpljivošću i ustrajno poučavaju župljane o naravi toga zločina, koji je jednako mrzak Gospodinu Bogu, kao što će biti progonjen od strane svjetovne pravde*.⁸⁷ Razvidno je da su svjetovne vlasti polagale nadu u zauzeti rad svećenstva oko suzbijanja nasilnih otmica, zbog čega je vjerojatno ninski biskup Jurilić odredio da župnici tijekom cijele godine na nedjeljnim misama upozoravaju puk na pogubne posljedice otmica, što daje naslutiti o njihovoj učestalosti na području Ninske biskupije koncem 18. stoljeća. Iz drugoga nedatiranoga dokumenta o slučaju otmice na Pagu, koju je izvršio Ivan Božić iz Posedarja na štetu kćeri Antuna Rostića zvanoga Škrbin (*Schierbin*) iz Dinjiške, zadarski nadbiskup izvijestio je o *učestalim*

⁸⁴ G. Franov Živković, Glagoljske moralno-kazuističke odredbe ninskih biskupa, 202, bilj. 58.

⁸⁵ Isto.

⁸⁶ *Comendabile il di Lei feruore nell'auer procurato con le insinuazioni di togliere una correttezza così odiosa, e che pur troppo in ogni uista, che si uoglia riguardarla porta dei pessimi effetti, spiace di sentire inutili ad ogni modo le feruorose sue sollecitudini, e che alle medesimi preualga la forza del costume, e la material intelligenza de' Morlacchi difficile in uero da superarsi per l'abito appunto, che già può dirsi passato in natura.* HR-AZDN-17/5, Ninska biskupija, *Vizitacije, Jurileo 1781.*, fasc. 28, dopis generalnoga providura Boldùa od 6. lipnja 1781.

⁸⁷ HR-AZDN-17/5, Ninska biskupija, *Vizitacije, Jurileo 1781.*, fasc. 28, dopis generalnoga providura Boldùa od 6. lipnja 1781.

otmicama i malom strahu ljudi od pravosuđa. S obzirom na to da su se roditelji djevojke utekli svjetovnome sudu, zadarski nadbiskup molio je ninskoga da *primjene crkvene cenzure protiv otmičara ne bi li se umanjila ta njihova neustrašivost.*⁸⁸ Na temelju navedenoga čini se da ni svjetovne ni crkvene vlasti nisu benevolentno aplicirale najteže kazne za otmičare, što je moglo utjecati na percepciju težine počinjenoga zločina otmice i odsutnost straha od njegove primjene.

U izvornicima je zabilježena suradnja mletačkih predstavnika vlasti i ninskoga biskupa u suzbijanju čestih otmica na novigradskome području. Novigrad je u crkvenome smislu potpadao pod jurisdikciju ninskoga biskupa, ali je u upravnom smislu činio dio širega zadarskog distrikta, sa zasebnim providurom (kaštelanom).⁸⁹ Ninski kanonik i dekan (*vicario foraneo*) Juraj Vardino stavljen je 1782. godine na raspolaganje novigradskome providuru u slučaju otmice koju je izvršio Vid Pedić iz Pridrage na štetu mlade djevice Barice, kćeri Pave Buljata iz istoga sela.⁹⁰ Ninski biskup Ivan Krstitelj Jurileo uputio je 4. prosinca 1782. godine dopis providuru u Novigrad zbog učestalih slučajeva otmica djevojaka među Morlacima u Ninskoj dijecezi, koji potpadaju pod jurisdikciju novigradskoga providura te je zamolio za pomoć *u istrebljenju toga skandaloznoga običaja, koji se protivi crkvenim i državnim zakonima.*⁹¹ Novigradski providur odgovorio je na zamolbu 22. prosinca 1782. godine naglasivši da takva praksa *unosí nemir među obitelji, veliku uvredu časti i nevinosti djevojaka, metež i fizičke obračune, koji nerijetko završavaju ubojstvima i pustošenjima.*⁹² Stoga je u svom proglašenju novigradski providur odredio za području svoje jurisdikcije *da se ubuduće nitko od njegovih podanika ne usudi otimati ili zavoditi bilo koju djevicu niti pomagati ili sudjelovati u otmicama i zavodjenjima već se moraju poštovati uobičajeni časni postupci prošnje djevojaka od njihovih roditelja ili osoba od kojih ovise te s njihovim pristankom i sukladno crkvenim obredima stupiti u brak.* U slučaju povrede toga proglašenja providur je odredio da će *otmičari, zavodnici i sudionici, kao i seoski kapetani i ostale osobe upletene u te slučajeve, ukoliko o tim zločinima ne dojavu pravosudnim tijelima biti kažnjeni zatvorom, izgonom, galijom, sukladno udjelu u prijestupu.*⁹³ Proglas su bili dužni javno

⁸⁸ HR-AZDN-17/11, Ninska biskupija, *Razno/Varie*, kut. 4, fasc. 47, neozn. folija.

⁸⁹ Vidi rad: Roman Jelić, Novigradski distrikt, *Radovi Zavoda JAZU u Zadru*, 31 (1989.), 87-173.

⁹⁰ HR-AZDN-17/11, Ninska biskupija, *Razno/Varie*, kut. 4, fasc. 12.

⁹¹ HR-AZDN-17/11, Ninska biskupija, *Razno/Varie*, kut. 4, fasc. 12.

⁹² HR-AZDN-17/11, Ninska biskupija, *Razno/Varie*, kut. 4, fasc. 12.

⁹³ HR-AZDN-17/11, Ninska biskupija, *Razno/Varie*, kut. 4, fasc. 12.

obznaniti s oltara u nedjelju župnici u Novigradu i okolnim selima te ga izvjesiti na vrata župnih crkava na hrvatskome jeziku (*in lingua illirica*).

Osim slučajeva otmica u spisima Ninske biskupije zabilježeni su slučajevi silovanja, nagovaranja djevojaka na spolni čin uz obećanje braka, kao i bježanje djevojaka iz obiteljskih kuća, osobito onih koje su ostale sirotice i bile pod patronatom stričeva, koji prema njima nisu uvijek brižno postupali, a nerijetko su bili prepreka sretnim sudbinama djevojaka, braneci im slobodu izbora ženika.⁹⁴ Unatoč tomu, poneke su djevojke odlučile stati na kraj tom pristranom odnosu rodbine te su bijegom u mladićevu kuću same kreirale svoju budućnost. Takav je primjer djevojke Rose pok. Pavla Zelića iz Radovina (*Diocesi di Zara*). U biskupsku kancelariju u Ninu djevojka je pristupila 12. rujna 1746. godine. Pavao Ljubičić iz Nina (*nouo habitante*) prožio ju je za ženu, ali je njezin stric Juraj Zelić nije htio dati, a odbijao je i druge prosce.⁹⁵ Nakon što je stric dva puta odbio prosce, djevojka se sastala s Pavlovim bratom Dujmom, alias Antonijem Ljubičićem koji joj je iznio bratovu nakanu i obećanje da će je oženiti te joj u znak čvrste odluke uručio bakreni prsten (*vera di otton*). Nakon toga djevojka je odlučila sama otići u Nin, u kuću Pavla Ljubičića, a tu ju je čuvala Magdalena, Pavlova sestra. U biskupsku kancelariju došla je tražiti dopuštenje za sklapanje braka jer se nije htjela vratiti u stričevu kuću niti je htjela poći za drugoga muškarca, osim za Pavla. Zanimljivo je da je djevojka pristupila u kancelariju četiri sata nakon što je pristigla u Nin. Iz Radovina ju je dopratio Pavlov brat Antun, Andrija Miškulin i još dvojica, na njezinu osobnu zamolbu. Susret i dogovor dogodio se *nel piano di Radouin, nominato Mostina*. Upitana zašto ju stric nije htio dati za ženu, odgovorila je zbog Pavlova siromaštva (*perche dicono non ha niente al mondo*). Da je bila riječ o iskrenoj ljubavi i želji, govori činjenica da je djevojka na upit o tome je li svjesna da mladić ne posjeduje ništa i da li ga i dalje želi za muža odgovorila: *i da nema ništa meni se sviđa njegov osobnost i ne bih uzela drugoga za muža osim njega, i draži mi je on ovako siromašan nego bilo koji drugi da je ne znam kako bogat*.⁹⁶ Generalni vikar Jeronim Dundović odredio je nakon ispitivanja da se djevojka povjeri na čuvanje

⁹⁴ Usp. M. Mogorović Crljenko, Utjecaj Tridentskog koncila, 468.

⁹⁵ Dva puta ju je prožio Pavao Jelinić iz Ražanca, ali ga je ona odbila, kao i njezin stric. HR-AZDN-17/2.2, Ninska biskupija, *Ženidbeni slučajevi (1560. – 1817.)*, kut. 1, fasc. 1746.

⁹⁶ HR-AZDN-17/2.2, Ninska biskupija, *Ženidbeni slučajevi (1560. – 1817.)*, kut. 1, fasc. 1746.

u kuću gospođe Bete (Elizabete) Constantini, odakle je bila upućena generalnome vikaru u Zadar s popratnim pismom, u kojemu su opisane okolnosti Rosina dolaska u Nin. Generalni vikar je istodobno odaslao dopis ninskome knezu radi dopuštenja ispitivanja svjedoka Antuna Ljubičića i Andrije Miškulina, što je knez odobrio 14. rujna 1746. godine.⁹⁷ Slučaj je u konačnici završio povoljno jer su Pavao Ljubičić i Rosa Zelić sklopili brak, o čemu svjedoči upis krštenja njihove kćeri Vite Ivane u ninskoj matici krštenih za 1758. godinu.⁹⁸ Ostaje otvoreno pitanje jesu li djevojke u trenutku bijega *a priori* računale s povoljnom odlukom nadležnih crkvenih sudova, ali je razvidno iz istraženih procesa na području Ninske biskupije da su presude u pravilu išle u njihovu korist.

ZAKLJUČAK

Na temelju analiziranog arhivskog gradiva o ženidbenim slučajevima na prostoru Ninske biskupije u 17. i 18. stoljeću u radu se nastojalo ukazati na različitost pristupa svećenstva grčkoga i latinskog obreda u pitanjima nasilnih otmica djevojaka radi sklapanja braka. Istraženi izvornici pokazuju da je dio svećenstva grčkog obreda na području Ninske biskupije, a koje je bilo pod jurisdikcijom ninskoga, odnosno latinskoga biskupa u razmatranome razdoblju, aktivno sudjelovao u sklapanju braka između otmičara i otetih djevojaka, suprotno crkvenim i državnim normama te prešutno prelazio preko dogovornih i nasilnih otmica. Nerijetko je pritom zabilježeno da su otete djevojke latinskog obreda bile primorane prihvatiti grčki obred, bez vlastitoga pristanka. S druge strane, latinsko svećenstvo poštivalo je smjernice Tridentuskoga sabora te je redovito slalo dopise ninskome biskupu kada je postojala dvojba o mogućim otmicama. Ninski biskupi na te su dojave reagirali promptno te pokretali procese sukladno crkvenom i svjetovnom zakonodavstvu. Crkveni i svjetovni sudovi pritom su usko surađivali kako bi se zadovoljila pravda. Unatoč patrijarhalnoj tradiciji o pitanju bračnoga života i nepovoljnom položaju djevojaka u obiteljskim zajednicama, analiza arhivskih izvornika za prostor Ninske

⁹⁷ HR-AZDN-17/2.2, Ninska biskupija, *Ženidbeni slučajevi (1560. – 1817.)*, kut. 1, fasc. 1746.

⁹⁸ *Adi 25 Giugno 1758. Io Giovanni Arciprete Capolin Canonico e Curato di questa Città e Suburbio batezai una bambina nata li primo del scaduto Maggio, e Procreata da Paulo Gliubich, ed Rosa sua legitima Consorte alla cui imposi nome Vitta et Gioanna patrini furono Pietro Giuduleo, e la signora Viena Buchi ambi di questa Città.* HR-DAZD-378, Zbirka matičnih knjiga, *Nin, knjiga krštenih (1755. – 1797.)*, inv. br. 650, fol. 5v.

biskupije daje za pravo zaključiti da je nadležni crkveni sud u pravilu štitio integritet otetih djevojaka i nerijetko povoljnim presudama mijenjao njihove sudbine. Konačno, ovim skromnim prilogom nastoji se potaknuti zainteresirane istraživače na daljnja istraživanja crkvenih i državnih arhiva u kojima se zasigurno krije mnoštvo kvalitetnoga arhivskog gradiva, čije će objavljivanje zasigurno pridonijeti boljem razumijevanju intrigantne problematike nasilnih otmica djevojaka radi sklapanja braka u ranome novom vijeku.

*RITO GRECO AND RITO LATINO - OBSERVATIONS ON
THE ISSUE OF VIOLENT ABDUCTIONS OF GIRLS FROM
THE MARRIAGE RECORDS OF THE DIOCESE OF NIN
(17TH - 18TH CENTURIES)*

Summary

Based on archival originals on marriage cases in the Nin diocese in the 17th and 18th centuries, the paper discusses the issue of kidnapping girls for the purpose of marriage. Emphasis was placed on a comparative analysis of the attitude of Greek and Latin priests towards abductions and marriages in the period under review, and the cooperation of Nin bishops and Venetian state authorities on suppression and church and state regulations of disorderly practice among the population of Nin diocese. Through the optics of the Nin Church Court, the paper seeks to show that Nin bishops, despite many controversies over the position of women in the period under review, in some way protected the integrity of abducted girls, and court rulings in cases of violent abductions significantly affected their future.

Keywords: Diocese of Nin, abduction, marriage, clergy of the Greek rite, Bishop of Nin, Venetian government, 17th and 18th centuries